

hvarje litterärt bildad man, såsom nemligen en nödvändig förkunskap för all litterär bildning. Hit räkna vi utom de i fruntimmerspensionen vanliga läroämnen: Allmän Grammatik med Satslära samt Geometrins och Naturkunnighetens elementer. Vidare är det nödigt: att de vanliga språköfningarne höjas till läsning af särskilda litteraturers mästarverk efter den förkärlek, lärjungen synes fästa vid det ena eller andra arbetet; att historiekunskapen går utom kompendiet till någon specialhistoria och kompletteras med litteraturhistorie, slutligen att någon del af naturvetenskapen efter fritt val noggrannare studeras. Denna senare lärokurs, hvilken man kunde kalla den Akademiska, saknas nära nog öfverallt i Flickskolor. Äfven i den enskilda läroanstalt, om hvilken här är fråga, har man ännu icke hunnit dertill, och osäkert är, om föräldrar och målsmän skola hysa en så upphöjd öfvertygelse om kvinnans bestämelse, att de inse behofvet af en sådan lärokurs.

10

Deremot företedde en anställd årsexamen i den ifrågavarande läroanstalten det ovanliga, att de äldre lärjungarne visade god insigt i Allmän Grammatik och Satslära samt i Geometrins grundsatser och första grunderna af Fysiken. För satsläran hade de nedskrifvit ett stort antal exempel. Lika ovanlig var deras kunskap i Finsk grammatik och förmåga att läsa och förstå Finsk skrift. Oförståndig herrskaplighet låter mången moder anse detta studium af landets språk vara för dottren öfverflödigt, ehuru kanske modren sjelf hela sitt lif lefvat i en Finsk församling utan att rätt förstå en Finsk predikan eller kunna läsa en söndagstext ur Finska evangelii-boken. Äfven lärjungarnes historiska kunskap var öfverraskande god och förrådde redan någon insigt i händelsernas orsaker och verkningar. Läsningen af fremmande språk hade ännu inskränkt sig till elementarböcker. Det vore nu att önska det läroanstalten kunde skrida utöfver dessa elementarstudier till en icke blott formelt utan äfven genom dess innehåll bildande läsning.

20

J. V. S.

30

64 QVINNANS STÄLLNING I SAMHÄLLET.

Litteraturblad n:o 6, juni 1849

II. SVAR TILL OFVAN ANFÖRDA PÅSTÄENDEN.

Läsarinnan isynnerhet bör icke anse det hafva skett af någon ovänlighet, att vi här afbryta originalets framställning, här, der vår resande uppträder såsom könets ridderliga försvarare. Men detta försvar är i sanning föga berömligt. Det anlägger mera på att öfvertala än öfvertyga, men utan framgång i någondera. Vi skola deremot uteslutande välja öfvertygelsens väg och kanske på den lyckas åstadkomma ett säkrare försvar.

40

Låt oss då börja med medgifvandet, att den kvinnoerfarne professorn i sina flesta anmärkningar träffat det rätta.

Så t. ex. måste vi gifva professorn rätt, då han frånsäger kvinnan: *i hänseende till förståndet*, förmåga af sträng logik och djupare vetenskaplighet; *i hänseende till fantasin*, en högre grad af skapande förmåga i skön konst.

50

Det är nemligen i allmänhet svårt, att för en kvinna *bevisa* rigtigheten af en sats, omöjligt, om den stöter mot något förutfattadt deltagande eller är föremål för en lika förutfattad motvilja. Men utan sträng logik och bevisning finnes ingen vetenskap. Dermed är icke sagdt, att icke kvinnan kan tillegna sig en vetenskap, likväl så, att sanningen af dess

satser mera anslår henne, än hon öfvertygas af den noggranna bevisningen. Sann synes äfven den anmärkning vara, att qvinnan till konstnärlig produktion saknar på ena sidan djerfhet, på den andra lugnt öfvervägande – dock så, att undantag till viss grad finnas, isynnerhet t. ex. för tonkonstens och skådespelskonstens utöfning. För njutning af konstens skapelser är qvinnans sinne öppet, ehuru hon icke för sig förklarar deras skönhet; för naturåskådning är hennes sinne öppnare än mannens, emedan här mindre behof af förklaring förefinnes.

10 »Det är icke nödvändigt», säger vår resande, »att qvinnans fantasibilder sjelfva skola vara klassiska konstskapelser, lika litet som våren är en sådan; det är nog, att de såsom våren ur sin outtömliga källa lifva skalden och konstnären till sådane skapelser. Och förmå de icke detta? Således må vi icke frånsäga qvinnorna genialitet. De äro väl icke geniala i det, som de producera, men deras inverkan är genialisk. Vi hafva att tacka dem för konsten hel och hållen».

Professorn har vidare rätt, då han i allmänhet tillskrifver mannen större kraft än qvinnan:

i anseende till känslan och i anseende till viljan.

20 Men isynnerhet i detta hänseende tåla hans satser stor inskränkning. Styrkan i utbrottet utgör icke ett bevis för känslans djup. Den flygtigaste känsla kan både hos mannen och qvinnan föranleda de starkaste utbrott, medan en sann och djup känsla verkar lugnt, men oemotståndligt. Härtill kommer, att mannen genom sin natur är mindre bunden vid det skickliga, det som icke förtager behaget, än qvinnan. Han låter derföre sin känsla lättare skjuta lösa tyglar. Qvinnan deremot återkallas af sin natur från vildare känsloutbrott, likasom hon, den begärda, i förhållande till mannen måste bevaka sin känsla, om hon icke vill något förlora af sjelfva den älskandes kärlek.

30 »Mannen», säger resanden »är känslolöst förståndig och oförståndig i sin känsla. Qvinnan deremot söker att förmedla, att förena båda; just genom motsatsen måste hos henne den ena stärkas, den andra mildras; de få icke vara verksama hvar för sig, icke hvar för sig visa sin styrka, utan pröfva den gemensamt. Hos qvinnorna böra vi derföre söka hvarken den abstrakta tanken eller den okufvade känslan. Nej: de *känna med förstånd* och *tänka med känsla*. – – Under det de ännu beräkna och pröfva med sitt förstånds tentakler, utveckla de redan fantasins vingar, och under det de följande sin känslas maning behagligt drömma och svärma, utsträcka de försiktigt de pröfvande tentaklerna, för att i nödfall åter indraga fantasins utspända vingar».

40 Likaså röjer sig mannens kraftigare vilja uti de mångfaldigare förhållanden, i hvilka han har att utöfva den. Men »uti att bära ett oblidt öde, uti att tåla öfverträffar qvinnan mannen» – säger vår qvinnoförsvare. Ja väl, uti att lida och klaga, icke harmas och knota såsom vanligen mannen, då intet motstånd är honom möjligt. Men långt öfver denna passiva hårdighet står qvinnans vilja inom den sfer, som egentligast tillhör hennes verksamhet, och om hvilken vi snart skola tala. Ty der kan dess energi fullkomligt jemföras med den manliga viljans.

50 Men förrän vi öfvergå till antydda betraktelse, böra vi anmärka, att alla professors anföranden gälla qvinnan, *sådan hon genom sin närvarande samhällsställning och uppfostran är*. Ifråren för qvinnans emancipation kunna mot dem sätta antaganden angående qvinnan, sådane hennes intellektuella förmåga och karakter under samma samhällsrättigheter som mannen skulle kunna utbilda sig. Också skall

ingen kunna neka, att icke under civilisationens fortgång ännu stora förändringar måste förestå i kvinnornas uppfostran och samhällsställning. Desamma måste åter bero af en djupare uppfattning af kvinnans bestämmeelse, och det är derföre af denna uppfattnings art, föreställningen om kvinnans emancipation måste bero.

Det är föga förvånande, att mången anser för inskränkt och inskränkande påståendet om kvinnans bestämmeelse för äktenskapet, för det husliga lifvet, för familjen. Inskränkande är det dock jemförelsevis icke, om mannens bestämmeelse inskränkes till staten, till statsborgerliga lifvet; ty familj och stat, ställda utom hvarandra, äro båda lika trånga och menliga friheten inskränkande. Men säger man: att mannens bestämmeelse är, att främja menklighetens allmänna intressen, kvinnans att främja det enskilda lifvets i familjen, så begår man utan tvifvel den största orättvisa vid halfva menklighetens uppskattning.

Qvinnan lefver således för menkligheten likasom mannen; bådas bestämmeelse är densamma. Denna verksamhet för menkligheten synes väl företrädesvis tillhöra statslifvet; ty statens institutioner röra millioners väl och ve, staternas ömsesidiga förhållanden bilda den väsentligaste delen af menklighetens historia. Den vanligaste erfarenhet synes också vittna, att mannen företrädesvis verkar för det allmänna, för kommunen, för kyrkan, för staten, för vetenskapen och konsten, att således vägen till ett lif i menklighetens högre intressen står företrädesvis, om icke uteslutande, honom öppen. Men ser man närmare till saken, så vårdas i familjen omedelbart det sannt menkliga: det unga släktets förstånd och hjerta bildas här, det öppnas här för den bildning, som menklighetens utveckling för hvarje tid medgifver, det näres till kraft att åter främja denna utveckling, att lyfta menkligheten till en ny bildningens ståndpunkt. Förmåga och kärlek till vetande, god sed, alla rent menkliga känslor, tankar och uppsåt väckas, näras och vårdas sålunda i familjen. Statens institutioner medverka likaså för humaniteten hufvudsakligen i och genom familjen. Väl gagnar allmänna undervisningen, rättvisans handhafvande, industrins underhjelpande, litteraturen, konsten äfven omedelbart sålunda, att de likasom fylla individens vetande och verksamhet med det innehåll, menklighetens utveckling genom årtusenden beredt. Men detta institutionernas inflytande förutsätter redan familjelifvets, förutsätter redan den förmåga och håg, som uppfostran i familjen bereder. För hvarje ny tid fordrar vidare bildningsinnehållets mottagande en högre utbildad håg och förmåga. En sådan själslyftning utöfver den för samtiden allmänna, tillhör hvarje tids utmärkta män. Och då desse i vetenskap och konst eller genom samhällsinstitutionernas reformerande gifva bildningsinnehållet en högre utveckling, kan likväl icke detta nya innehåll blifva den allmänna bildningens, förrän åter en ny generation utgått ur familjelifvet med förmåga och håg att tillegna sig detsamma och i en ny tid blifva den nya bildningsformens tjenare. Det är sålunda, som hvarje genom statslifvet frambringad reform i menkliga bildningen endast förmedlad af familjelifvet kan blifva menklighetens allmänna tillhörighet, kan bevisa sig vara menklig bildning, humanitet.

Sjelfva den utmärkta förmågan, t. o. m. geniet, har enligt hvad erfarenheten antyder, familjelifvet och dess förhållanden att tacka för den högre rigningen och högre kraften. Längre eller kortare tid må denna kraft hafva slumrat under ett dunkelt drömlif; då den en gång vaknar till medvetande, hänförelsen individen vanligen dess verkningssätt till mottagna intryck under barndomens första dagar.

10

20

30

40

50

Men vi hafva med det anförda velat icke blott upprepa det ofta sagda, att barnauppfostran är familjens väsentliga ändamål, samt att qvinnan genom att hufvudsakligen vårda densamma arbetar i mensklighetens tjänst. Familjens inflytande på mannen sträcker sig öfver hela hans lif, qvinnans äfven för den period, ynglingaålderns, då han synes mindre bero af familjelifvets band. Jemnt hör man af mannen upprepas, att, hvad han gör, det gör han »för familjen». Till en viss grad må detta görande vara en regulator för hans verksamhet i staten. Men ofta
 10 nog ser man detsamma tjena till täckmantel för all slags lumpen egoism och feghet. För familjen kan mannen offra hvila, förströelser, vanor, helse, lif – men »för familjen» ser man honom äfven offra grundsatser, vänskap, medborgarepligt, tro, heder och ära. Här, här är qvinnans verkningskrets för statslifvet. En ädel kvinna skall förstå, att hon delar fadrens, brodrens, makens, sonens vanära, att egoism och feghet hos mannen är vanärande, att hennes kall är att motarbeta dessa hans själslyten, hvilka göra honom oskicklig att tjena menskligheten, att hon fyller sitt kall i dess tjänst, då hon är villig att jemte mannen något uppoffra och lida för hvad sant och rätt är.

Regeln för afgörandet vid denna kollision mellan stat och familj är
 20 lätt funnen. Då familjens ändamål är att bereda dess medlemmar håg och förmåga, att arbeta för menskligheten, för menskliga bildningens fortgång, så måste ett lif utom familjen, som förnekar en sådan själslyftning, äfven göra familjelifvets sträfvanden fruktlösa. D. ä. om familjens sträfvande varit, sådant det bör, bör äfven frukten deraf visa sig i statslifvet. Men är statslifvet depraveradt, så vittnar detta, att äfven familjelifvet vikit från det rätta, och statsinstitutionernas återverkan på familjen måste ytterligare förderfva denna för kommande generationer.

Man invänder ofta nog: icke hvarje kvinna är kallad att vara maka
 30 och mor. Förderf hos mannen, flärd hos qvinnan gör i de s. k. bildade samhällsklasserna detta förhållande vanligt nog. I all händelse måste det i enskilda fall förekomma. Men få kvinnor stå dock så isolerade, att dem icke vore tillfälle öppet, att uppehålla den närvarande generationens, nära det uppvexande slägtets förmåga och håg till ett lif, egnadt åt mensklighetens upphöjda intressen. Familjeförbindelser, släktskaps-, vänskaps-, sällskapsförhållanden gifva de flesta kvinnor tillfälle att verka i antydd anda. Och i äktenskapet framförallt är detta förhållande mellan man och kvinna det rätta och ädla: att, under det
 40 båda dela näringsomsorgerna, hvardera enligt sin naturliga bestämmelse, mannen lånar qvinnan fasta grundsatser för barnauppfostran och familjens öfriga vård, qvinnan hos mannen underhåller den lifliga känsla för allt ädelt, sannt och rätt, utan hvilken hans lif i staten blir för mensklighetens intressen ligkiltigt, om icke förderfligt.

Denna är vår föreställning om qvinnans förhållande till staten, till det större samhället. Det är dock klart, att qvinnan för detta ändamål måste ega medvetande om de förhållanden, inom hvilka mannen lever och rör sig, att hon öfverhufvud bör känna de samhällsförhållanden, af hvilka familjemedlemmarnes samhällsställning beror. Ty föreställer
 50 man sig saken så, att qvinnan endast i allmänhet borde förädla familjemedlemmarnes känsla, så sätter man hennes bestämmelse i ett obestämdt något, en svag känslöshäfnings utan hejd och mål. I hvarje samhällsklass bör derföre qvinnan ega det mått af vetande, att hon förmår fatta de sinas plats i samhället och möjliga verksamhet för detsamma, för att i hvarje särskildt fall lägga sin oförvillade känslas vikt i den vågskål, hvari företagets värde afväges. I allmänhet har

qvinnan svårt att besvara den nakna frågan: hvad bör göras? Men frågar man henne: hvilkendera bör göras, hvilkendera låtas af de tvenne? så skall ett väldanadt qvinnohjerta sällan misstaga sig om det rätta.

En sådan insigt hos qvinnan är också nödig, på det hon må värdigt fatta sin egen bestämmelse, på det hon icke må nedtyngas af föreställningen om sin varelses, sitt lifs obetydenhet i jemförelse med mannens. Hvar och en lärer vidare finna det tydligt, att t. ex. en moder föga förmår uppfostra den son, om hvars blifvande samhällsställning hon icke eger något begrepp, uppfostra honom för en tidpunkt i mensklighetens historia, om hvilkens betydelse hon icke har någon aning.

10

Blott sällan kan det blifva qvinnans lott – då en nödens lott – att med egen handling uppträda utom familjen i annorlunda beskaffad verksamhet, än den som äfven är familjens. Vården om likar, genom att uppfostra, undervisa, råda, föda, kläda, läka – denna verksamhet är för qvinnan naturlig; ty hon öfvar den äfven inom familjen. Sitt bifall genom sin närvaro, sitt misshag genom sin frånvaro, kan hon vid det ena eller andra offentliga tillfället skänka de åsigter och handlingar, om hvilka fråga är. I det enskilda lifvet står det henne alltid öppet, och anstår henne, då det sker med qvinlig mildhet, på det skönaste att föra det sannas och rättas talan. – Uti alla dessa förhållanden kan qvinnan röja en lika energisk vilja som mannens. Ehuru ofta oförmögen att nedbryta hindren, kringgår hon dem outtröttligt, ihärdigt. Mot en om moders energi har mannen intet jemförligt att förete. Och då nöden drifver modren till försvar för de sina, bäfvar allt lefvande tillbaka för känslans och viljans utbrott ur ett vekt qvinnobröst.

20

I antydd mening anse vi äfven qvinnans verksamhet inom litteraturens och den bildande konstens områden böra fattas. Hon är föga egnad att bryta nya banor för vetenskapen, att skapa något originelt konstskönt. Men hennes sinne för det passande, för tingens och förhållandenas rätta mått, tillåter henne öfver tvenne motstående satsar eller läror fälla ett nog säkert afgörande omdöme; likasom hon i valet mellan goda mönster icke skall tveka att genom efterbildning skänka sin hyllning åt det skönaste – om, om blott hennes bildning blifvit från fåfänga och flärd rigtad till sannt människovärde. I denna mening eger således qvinnan en snabb blick för det sanna och rätta och en säker smak. Derföre ser man författarinnor i skön litteratur, i hvilken fruntimmer förnämligast uppträdt, hålla sig vid lyriken och romanen. De besjunga i den förra ingen högre verld, uppställa i den senare inga idealiska förhållanden eller karakterer, utan de uttala sina känslor och tankar öfver det närvarande och söka en lösning i jordlifvets mångfaldiga förvecklingar. Lärorika, underhållande, rörande, ofta slående sanna, nästan alltid behagfulla äro deras utgjutelser och skildringar, men en form åt idealet gifva de icke. Man kunde säga, att qvinnans närvarande bildning icke medgifver henne ett mera idealiserande konstnärskap. Säkert är, att en annan uppfostran i en framtid skall gifva hennes produktivitet en högre stämning, och att hon icke alltid, såsom nu, skall sätta sina hjeltars hela värde i en beundrande kärlek, en hög vext och en välknuten halsduk.

30

40

Detta, att qvinnans intellektuela bildning ännu öfverallt står tillbaka mot mannens, kan icke bestridas. I de flesta länder finnas inga eller ringa offentliga undervisningsanstalter för qvinnokönet, ehuru dock mer eller mindre blifvit gjordt för det manligas undervisande. Med skäl kan också anmärkas, att det är männerna, som i detta hänseende haft makten att göra eller icke göra, och att de af naturlig egoism först sörjt

50

för sig sjelfva. Men en gammal insigt är det deremot, att först med kristendomen läran om alla människors likhet inför Gud, d. ä. likhet i ursprungligt människovärde, uppstått, och att först bland dess bekännare kvinnans jemnbördighet med mannen gjort sig mer och mer erkänd. Ännu återstår dock mycket, förrän detta erkännande blifver verkligt i alla lifvets förhållanden. Under de många reformer, på hvilka sistförflutna halfsekel varit så fruktbart, torde det vara svårt att uppvisa, hvilka framsteg kvinnoundervisningen gjort. Sjelfva den grundsats, hvaraf densamma ännu allmänt ledes, röjer noggsamt huru litet den motsvarar fordringarne på en sann bildning. Ännu anses allmänneligen vetandet hos kvinnan för en lyxartikel, hörande till god ton. Säsom sådan är detsamma äfven föremål för undervisningen i fruntimmersskolorna. Till ynglingen säger man, så snart han förmår fatta det, att han bör lära, för att bilda sig till en värdig medlem i samhället, till duglig att tjena mensklighetens högre intressen; och hans undervisning lämpas någotsånär till detta ändamål. Men om ändamålet med kvinnans vetande tiger man, eller låter man tyst förljuda, att hon bör något lära, för att kunna utan skam uppträda i sällskapskretsarne. Aldrig får hon en aning om, att hon behöfver vetande, för att fatta sin egen bestämmelse, sin bestämmelse säsom maka, moder, husmoder, säsom kvinna öfverhufvud, att hon aldrig förmår uppfylla sina pligter, om hon icke lär sig begripa något af sin ställning i samhället, af den tid, i hvilken hon lefver, och för hvilken hon bör verka. Aldrig rättas hennes undervisning till detta allvarliga mål. Ja slappheten är så stor, att det knappt anses anständigt, att till en flicka tala om hennes bestämmelse säsom kvinna, medan det är i sin ordning att för henne jollra om hennes första bal, hennes första uppträdande, att i sällskapslifvet behaga och fångsla beundrarenas sinnen. Huru skall då en undervisning vara beskaffad, om hvars sanna mål man blyges att tala? – Sådan utan tvifvel, som den närvarande fruntimmersundervisningen är, en utanlärd lexa, vid medvetandet om hvars besittning man tryggt kan uppträda i verlden säsom fullbildad kvinna, utan att ens någonsin begagna sjelfva lexan för att lysa, mycket mindre att värma och gagna.

I ett följande nummer skola vi meddela fortsättning till den dialog, af hvilken ett fragment börjar denna artikel.

J. V. S.

40

65 SLAGET VID TRAFALGAR.

Litteraturblad n:o 6, juni 1849

Napoleon hade genom sina flottors missöden och genom en ny af Pitt stiftad koalition mot Frankrike nödgats lemna lägret vid Boulogne, derifrån han länge förberedt en landstigning i England. Man trodde den tiden och lång tid efteråt, allmänt nog, att denna landstigning från början var en förfelad plan, hvars fåfänglighet Napoleon sjelf snart insåg, men hvilken han dock för sken skull fasthöll, för att genom en tom demonstration hålla Engelmännen i oro och binda deras stridskrafter. Men Thiers har i sin bekanta »Konsulatets och Kejsaredömet historia» på det klaraste visat, både huru allvarligt menad planen var, och huru kloka och fruktansvärda rustningar, Napoleon vidtagit för dess utförande. Han hade i hamnarne vid Kanalen lyckats förena en

50